

ka monta kertaa päihdeongelmainen retkahtaa, ennen kuin lopettaa käyttönsä, ja kuinka moni ei lopeta koskaan? Kuinka vaivatonta on sanoa rakastavansa yli kaiken omaa lastaan, mutta kuitenkin jättää lapsi yksin nukkumaan kun ravintolailta odottaa?

On huomattavasti helpompaa torjua ihmisen hätä ja kuitata kyynisesti tämän toiveet epäaidoiksi kuin antaa epätoivon koskettaa itseään. Tai kuitata toiveet sillä, ettei toivoja ole aiemminkaan kyennyt toimimaan toiveidensa mukaisesti.

Uskallan väittää, että myös kerjäläiskeskustelussa ja pyrkimyksissä hoitaa ongelmat rajoituksilla ja kielloilla, on kyse ensisijaisesti valtakulttuurin itsesuojelusta. Selityksiä riittää kyllä sille, että kaikkien toiveet tavalisesta elämästä, ruuasta ja lämmöstä, eivät ole oikeutettuja.

Omiin tutkimuksiini haastattelemistani ihmisistä Jaska on ainoa, jonka tarinan loppu on tiedossani: hän kuoli lämpimään sänkyynsä, ja häntä hoitaneet työntekijät arvelivat kuoleman olleen rauhallinen ja tyyntä. Jotkut tutkimukseni äideistä

olivat puolestaan saaneet vuosien toipumisprosessin jälkeen lapsensa takaisin. Ja vaikka elämä syyllisyyden ja menetetyistä vuosista aiheutuneen surun kanssa ei edelleenkään ollut helppoa, toiveista ei ollut tarvinnut luopua. – Joku on joskus saanut luvan toivoa ja toiveen toteutumisen eteen on ponnisteltu. Silläkin uhalla, että toiveeni on naiivi, toivon lisää tilaa ja mahdollisuuksia tavallisen elämän toiveiden toteutumiselle.

Kielenhuollon nykypäivää

KATRI KLEEMOLA

Kielitieteilijät ovat tuottaneet parin viime vuoden aikana suomen kielen tilaa ja asemaa koskevia teoksia kuin sieniä sateella. Kirjoitin parista sellaisesta YP:n tämän vuoden ykkösnumerossa¹, ja näitä näköjään tulee vain lisää. Kielitieteilijät ovat siis huolissaan suomen kielestä, mutta onko kukaan muu – ja lukeeko näitä kirjoja kukaan muu – onkin kokonaan toinen kysymys.

Tämänkertainen opus, artikkelikokoelma ”Kielellä on merkitystä. Näkökulmia kielipolitiikkaan”, on ainakin suunnattu tiukasti omalle tiedeyhteis-

sölle, vaikka muutama yleistaajuinen helmi artikkelien joukosta löytyykin. Toki esipuheessa jaetaan laveasti kuulijakuntaa oikealle ja vasemmalle, mutta epäilen vahvasti, jaksako kukaan ”yhteiskunnallinen vaikuttaja” tarttua kirjaan ja – mikä tärkeämpää – lukea sitä. Sen verran lannistavaa on lingvistinen diskurssi kirjassa paikoin, että jopa kyseisen diskursusin taitava päättää siirtyä seuraavaan artikkeliin. Omimmillaan kirja lieneekin kurssi- ja tenttikirjana yliopistossa.

Kielenhuoltoa työkseen tekevän huomio kiinnittyy jo sisällysluetteloa selatessa Harri Mantilan artikkeliin ”Suomalaisen kielenhuollon periaatekeskustelu 1990- ja 2000-luvulla”.

Hanna Lappalainen & Marja-Leena Sorjonen & Maria Viikuna (toim.)
Kielellä on merkitystä.
Näkökulmia kielipolitiikkaan
SKS, 2010

Mantila on Oulun yliopiston Suomen kielen professori ja toimi vuosina 2000–2009 suomen kielen lautakunnan puheenjohtajana. Artikkelini on mielenkiintoinen jo ihan sen vuoksi, että kuten Mantilakin toteaa, kielenhuollon periaatteita harvemmin peilataan Suomessa teoreettiseen viitekehykseen – keskustelu on pikemminkin poliittista. Mantilan teoreettinen pohdinta asettuu tietenkin tuohon edellä mainitsemaani kielitieteilijöille suunnattuun osioon, mutta artikkelissa on myös

1. Kleemola, Katri: Kuka välittää suomen kielestä? *Yhteiskuntapolitiikka* 75 (2010): 1, 93–94

tavallista kielenkäyttäjää kiinnostavaa pohdintaa.

1990- ja 2000-luvuilla suomalaisessa kielenhuollossa on Mantilan mukaan siirrytty kohti yhä liberalisempaa käsitystä kielestä. Aiemman puristisen ja autoritaarisen asenteen muuttuminen sallivaksi voi tuntua monista tavallisista kielenkäyttäjistä hankalalta, koska sallittuja vaihtoehtoja kielelliselle elementille voi olla useita ja selkeitä ”oikein vai väärin” -ohjeita on yhä vähemmän. Liberalisemmalle suuntaukselle on kuitenkin perusteensa, ja Mantila tiivistääkin artikkelissaan periaatteet, jotka ohjaavat nykypäivän suomalaista kielenhuolto-työtä.

Kaksi ensimmäistä periaatetta korostavat kielen vuorovaikutuksellisuutta ja sosiaalisuutta.

”Kielen ilmaisuvarat kasvavat ja muuttuvat vuorovaikutuksessa.” Kieleen syntyy spontaanisti ja tarpeen mukaan uutta ainesta. Uusi aines ei välttämättä ole esimerkiksi johtopöytä, mutta Mantila toteaa, että kielenhuollon ei pidä tuomita uutta tuotosta (esimerkiksi sanaa), mikäli se on saavuttanut kieliyhteisön laajan hyväksynnän. Esimerkiksi sana ”uutisoida” on ollut aiemmin yleisyydestään huolimatta panna ”väärän” johtamistavan vuoksi, mutta sittemmin sana on hyväksytty osaksi yleiskieltä.

”Kielen tehtävä on välittää tietoa, rakentaa sosiaalisia suhteita ja ilmaista tunteita.” Kieli ei ole kaikissa tilanteissa saman-

laista vaan vaihtelevaa. Siksi ”oikein vai väärin” -ohjeet ovat mahdollisia: parhaimmillaan voidaan vain kuvailla tilanteita, joihin jokin sana sopii tai ei sovi, ja antaa suosituksia. Toisaalta Mantila rajaa liberalistisen otteen ulkopuolelle äänne- ja muoto-opilliset seikat ja oikeinkirjoituksen: ihmeemmin asiaa selittämättä hän toteaa, että on kaikkien etu, että nämä tietyt elementit ovat aina samat kaikissa tilanteissa ja tekstilajeissa. Tätä asiaa olisin toivonut käsiteltävän hieman syvemmin, vaikka noin periaatteessa olenkin Mantilan kanssa samaa mieltä.

Kaksi seuraavaa periaatetta liittyvät kielen demokraattisuu-teen: kieli on yhteiskunnallisen osallistumisen väline, ja se palvelee koko kieliyhteisön tarpeita.

”Suomi äidinkielenä merkitsee yksilön vapautta käyttää sitä kaikilla elämänsäaloilla.” Periaate edellyttää sitä, että kielen normit eivät ole liian vaikeita. Erityisesti aiemmin suomen kielessä on ollut sääntöjä, jotka ovat olleet niin vaikeita, että vain harvat ovat ne hallinneet, ja normeista on muodostunut sosiaalisia erottimia. Suomen kielen lautakunta on viime vuosina yksinkertaistanut useita tällaisia sääntöjä, esimerkiksi titteliä taivuttamisen sääntöjä (toimitussihteeri Kleemolalle vai toimitussihteerille Kleemolalle).

”Yhteisölliseltä kannalta demokraatioperiaatteen soveltaminen tarkoittaa, että yleiskieli

kuuluu kaikille.” Tämä periaate on vastapainona hillitsemässä liberalistista kehitystä. Kieliyhteisö on monimuotoinen, ja uudet ilmaisumuodot eivät voi väkivoimalla korvata vanhoja normeja, vaikka uudet muodot olisivatkin yleistyneet nopeasti esimerkiksi nuorten kielenkäytössä.

Viimeinen periaate liittyy identiteettiin. Kieli on osa yksilöllistä ja yhteisöllistä identiteettiä.

”Suomi on elävä ja joustava kansalliskieli, joka pystyy ottamaan vastaan uusia vaikutteita koko ajan.” Mantila toteaa viimeisessä periaatteessa, että suomalaisten ilmaisuvaihtoehtojen suosiminen ei voi koskaan ohittaa vakiintuneisuutta, käyttökelpoisuutta ja viestinnällisyyttä. Vierassanoille pyritään löytämään vastine, mutta mikäli sopivaa suomalaista ratkaisua ei ole, käytetään sitaattilainaa. Mielenkiintoinen on Mantilan huomio siitä, että suomalainen kieliyhteisö ei kovinkaan helposti hyväksy vierassanojen kotoistuksia yleiskieleen (esim. ”pitsa” tai ”tsättäily”). Kyse on nimenomaan suomalaisesta ilmiöstä, sillä esimerkiksi unkarissa vierassanat kirjoitetaan nimenomaan oman oikeinkirjoituksen mukaisesti. Alkuperäisen kirjoitusasun säilyttäminen (pizza, chat) rikkoo suomen kielelle ominaisen ortofonian periaatetta, mutta kielenhuollon on sopeuduttava kieliyhteisön tapaan toimia.